

**200 DE ANI
DE ÎNVĂȚĂMÂNT SUPERIOR FILOSOFIC
ÎN LIMBA ROMÂNĂ**

ÎNȘTIINȚAREA LUI LAZĂR

TITUS LATEȘ

Institutul de Filosofie și Psihologie „Constantin Rădulescu-Motru” al Academiei Române

Announcement of Gheorghe Lazăr. In this paper I briefly present the document called “Înștiințare de toată cinstea vrednică tinerime” [*Announcement to all worthy and honest young people*], signed by Gheorghe Lazăr, that constitutes the act of founding the Romanian higher education, in particular the higher philosophical education, in Romanian. Is being watched the circulation of the document from its printing, at the opening of the courses at Sf. Sava School in Bucharest, in August 1818, until entering the public circuit and broadcasting in various publications. I summarize the document, specifying the historical context of its elaboration and bringing to mind some suggestions of comparative interpretation regarding the content.

Keywords: Gheorghe Lazăr, “Înștiințare de toată cinstea vrednică tinerime” [*Announcement to all worthy and honest young people*], the higher philosophical education in Romanian, Romanian higher education, the history of Romanian education, Enlightenment, *Norma regia*.

Textul lui Lazăr, cunoscut astăzi cu titlul „Înștiințare de toată cinstea vrednică tinerime”, a fost compus, rostit și tipărit cu prilejul deschiderii cursurilor la gimnaziul și „academia” de la Școala de la Sfântul Sava, în august 1818. El reprezintă actul de întemeiere a învățământului superior românesc și, în particular, a învățământului superior filosofic, în limba română. Dar, după acest eveniment, el nu a mai circulat, fiind îngropat printre manuscrise, o vreme uitate.

În lipsa acestui document, primii biografi ai lui Lazăr, Ion Heliade-Rădulescu¹ și Petrache (Petru) Poenaru², deși au fost apropiați de momentul istoric, au vehiculat o dată inexactă despre deschiderea Școlii de la Sf. Sava – 1816 – contaminată probabil de data sosirii lui Lazăr în București.

¹ I. Eliad, „Georgie Lazar”, *Curierul românesc*, no. 64 și 66, 1839. Reluat în: *Foaie pentru minte, inimă și literatură*, anul III, nr. 6, 1840, p. 41–46; nr. 7, 1840, p. 49–51; A. Pumnul, *Lepturariul românesc*, tom. IV, partea 1, Editura cărților școlastice, Viena, 1864, pp. 56–63; *Familia* (Pesta), cursu anuale I, nr. 8, 15/27 august 1865, pp. 97, 98; I, nr. 9, 25 august – 6 septembrie, 1865, pp. 109, 110; I, nr. 10, 5/17 septembrie 1865, pp. 121–124. O ediție mai nouă și mai accesibilă, în: I. Heliade-Rădulescu, *Critica literară*, ed., pref., note, glosar și indice de Aurel Sasu, Editura Minerva, București, 1979, pp. 320–328.

² P. Poenaru, „Georgiu Lazaru și școl’a română”, *Analele Academiei Române*, tom IV, 1871. Reed. în: *Academia Română. Discursuri de recepție*, vol. I: (1869–1872), vol. îngrijit și indice general de Dorina N. Rusu, cu un cuvânt înainte de acad. Eugen Simion, Editura Academiei Române, București, 2005, pp. 203–216.

Uitarea putea să se aștearnă și mai mult, după tipărirea unei lucrări, ce s-a dovedit a avea o paternitate îndoielnică – *Povășuitorul tinerimei*³ – considerată, în următorii ani, o piesă de bază în interpretarea concepției pedagogice a lui Lazăr.

Heliade-Rădulescu și Poenaru, odată cu publicarea biografiilor, au făcut cunoscute și alte texte ale lui Lazăr – „Discurs la înscăunarea Mitropolitului Dionisie” (1819) și „Apelul la subscriere pentru publicarea unui curs de matematică” (1822) – care au intrat în atenția editorilor și comentatorilor. În anul 1882, în *Revista pentru istorie, archeologie și filologie* (anul I, vol. 1, 1882, pp. 360–368), era publicat un „Cuvânt compus de profesorul Lazăr [...] 30 iulie 1822”⁴, care urma să fie rostit cu ocazia înscăunării primului domnitor pământean, după epoca fanariotă (în urma Revoluției din 1821, condusă de Tudor Vladimirescu); el va fi publicat ulterior sub titlul: „Discurs compus de Gheorghe Lazăr la sosirea în țară a lui Gr. Ghica Vodă” sau „Cuvânt prilejuit de înscăunarea Domnitorului Grigore D. Ghica”. În anul 1889, Ilarion Pușcariu găsește printre manuscrisele lui Lazăr, de la Avrig, „oda” tipărită la Viena – *Versury de laude in limba daco-romaneasske la logodirea prea enelztatului nostru milostiv imperat, stepen, schi tayke Frantz I. ku Ludvica prea enelztata milostiva impereteasse, stepene schi mayka noastre* –, în vremea când era student (1808) și o serie de manuscrise religioase – care alcătuiesc așa-numitul „Codice Lazăr”⁵, dar *Înștiințarea* tot nu s-a ivit.

Abia în anul 1892 V.A. Urechia și-a pus serios problema cu privire la veridicitatea datei deschiderii cursurilor la Școala de la Sfântul Sava, în urma descoperirilor făcute în arhivele cercetate cu ocazia întocmirii lucrării *Istoria școlilor dela 1800–1864*⁶.

În anul 1896, *Înștiințarea* a fost publicată – (fără a se indica sursa) – în *Convorbiri literare* (anul XXX, nr. 5, pp. 1139–1146) sub titlul „Manifestul lui Lazăr la deschiderea «Academiei cu științe» la 1818”. În nota red[actorului] se precizează doar că: „Lazar, după cum se știe, a venit în țară la 1816, și se făcu profesor în școala domnească de la Sfântul Sava, care exista mai de mult [...]”.

³ *Povășuitorul tinerimei către adevărata și dreapta cetire*, Crăiasca Tipografie a Universității Ungariei, Buda, 1826. [Tipărită a doua oară de Z. Carcalechi, Buda, 1853]. Au fost reluate fragmente, în următorii ani, în: *Revista pentru istorie, archeologie și filologie*, anul I, vol. I, 1882, pp. 461–469; *Floarea darurilor*, vol. I, nr. 1, [1906], pp. 164–170, deși Heliade-Rădulescu a catalogat-o drept „o speculație a lui Zacharia Carcalechi” (după „împărtășirea” făcută lui G. Barițiu, publicată în *Familia*, nr. 10, 1865, p. 122). Abia în anul 1916 Onisifor Ghibu a oferit un argument convingător asupra inautenticității lucrării în „Din istoria literaturii didactice românești”, în *Analele Academiei Române. Memoriile secțiunii literare*, seria II, tomul XXXVIII, 1915–1916. De la această dată, cei avizați o vor cita cu precauțiunea necesară.

⁴ Cuvântul este precedat de o prezentare făcută de George O. Gârbea (pp. 357–359).

⁵ Le publică în: *Documente pentru limbă și istorie*, tomul I, Tipariul Tipografiei Archiepiscopale, Sibiu, 1889, pp. 1–34.

⁶ V.A. Urechia, *Istoria școlilor de la 1800–1864*, tomul I, Imprimeria Statului, București, 1892, pp. 108, 109.

În tomul al IV-lea al lucrării *Istoria școlilor*, apărut în anul 1901, V.A. Urechia a tipărit și anaforele școalelor (din decembrie 1818 și 6 martie 1818) din care reiese că deschiderea școlii nu a putut avea loc decât în anul 1818⁷.

Totul s-a luminat, după ce în ședința Academiei Române din 20 iunie 1903, Titu Maiorescu a prezentat și a dăruit Academiei un exemplar din *Înștiințarea* lui Lazăr, păstrat până atunci printre manuscrisele de la tatăl său, Ioan Maiorescu. Faptul e consemnat de I. B[ogdan] în *Convorbiri literare* (anul XXXVIII, nr. 4, 1 aprilie 1904, pp. 399–404) unde sub o notă cu titlul „«Academia» lui Lazăr la 1818” este reprodus textul documentului. În 1912, prezența lui în colecțiile Bibliotecii Academiei Române e consemnată într-o listă cu „Foi volante din colecțiunea Academiei Române (1642–1866)”, întocmită de Al.I. Dumitrescu. Lucrarea s-a aflat din acest moment la dispoziția cercetătorilor, dar cunoașterea ei a rămas totuși încă deficitară. Nicolae Iorga, când își întocmește broșura dedicată centenarului deschiderii Școlii de la Sfântul Sava, în 1916⁸, pare să nu o fi cunoscut⁹, deși într-o comunicare la Academia Română (din 20 octombrie 1906), face trimitere la anafora din 6 martie 1818, publicată între timp și în *Școala română* (anul II, nr. 6, 1903, pp. 118, 119).

În anul 1922, *Înștiințarea* era menționată de Marin Ștefănescu în *Filosofia românească*¹⁰, făcându-se trimitere la „Manifestul” publicat în *Convorbiri literare* (1896), dar va deveni accesibilă publicului larg doar odată cu tipărirea în antologia întocmită de G. Bogdan-Duică și G. Popa-Lisseanu, *Viața și opera lui Gheorghe Lazăr*, în anul 1924¹¹, după centenarul morții lui Lazăr. Nicolae Iorga va ține cont de ea în *Istoria învățământului românesc* din 1928¹², în care va accepta și verdictul dat de Onisifor Ghibu¹³ în privința neautenticității *Povățuitorului* – lucrare mult apreciată de el, ca operă literar-pedagogică. De la această dată, *Înștiințarea* își va ocupa locul cuvenit printre lucrările rămase de la Lazăr, va fi reeditată și comentată în numeroase rânduri¹⁴.

⁷ V.A. Urechia, *Istoria școlilor de la 1800–1864*, tomul IV, Imprimeria Statului, București, 1901, pp. 196–198.

⁸ N. Iorga, *Cel dintâi învățător de ideal românesc: Gheorghe Lazăr*, Institutul de arte grafice C. Sfetea, București, 1916.

⁹ Cf. Nicolae Isar, în: N. Iorga, *Cel dintâi învățător de ideal românesc: Gheorghe Lazăr*, ed. îngrijită, studiu introductiv și anexe de Nicolae Isar, Editura Ars Docendi, București, 2014, p. 22.

¹⁰ Marin Ștefănescu, *Filosofia românească*, Institutul grafic „Răsăritul”, București, 1922, pp. 119–124 („Școala lui George Lazăr”).

¹¹ G. Bogdan-Duică, G. Popa-Lisseanu, *Viața și opera lui Gheorghe Lazăr*, Tipografia „Jockey Club”, Ion C. Văcărescu, București, 1924, pp. 17–22. Textul e preluat după *Convorbiri literare* (1904), cu nota lui I. Bogdan.

¹² N. Iorga, *Istoria învățământului românesc*, Editura Casei Școalelor, București, 1928, pp. 163–175.

¹³ Vezi mai sus, nota 3.

¹⁴ Textul înștiințării a mai fost publicat, după primele apariții în *Convorbiri literare* (1896 și 1904) și G. Bogdan-Duică, G. Popa-Lisseanu (1924), în: *Monografia liceului „Gh. Lazăr” din București (1860–1935) cu prilejul împlinirii a 75 de ani dela înființarea lui*, [redactorul lucrării: Ion Zamfirescu], Institutul de arte grafice „Lucașfărul”, București, 1935, pp. 21–24; Gheorghe M. Stanciu, *Gheorghe Lazăr, pedagog național. Viața, activitatea și ideile sale*, Tipografia „Unirea”, Brașov, 1936, pp. 126–132; *Antologia gândirii românești. Secolele XV–XIX*, partea I, Editura Politică, București, 1967, pp. 168–170 [fragment]; *Gândirea pedagogică a generației de la 1848*, studiu introductiv și texte alese de

Din anul 1936, va fi menţionată în volumul al treilea din *Bibliografia românească veche* (1508–1830)¹⁵, editat de Ioan Bianu, Nerva Hodoş şi Dan Simonescu.

Înştiinţarea este precedată de o dedicaţie în versuri adresată „luminatului” Domn Ioan Caragea şi „prea sfinţitului” Mitropolit Nectarie.

În cuprinsul *Înştiinţării*¹⁶, se mulţumeşte mai întâi lui Dumnezeu, pentru că s-a milostivit să privească şi spre Patria română şi, dând putere Domnului şi Boierilor Efori¹⁷, a făcut să se ivească şi aici „luceafărul mângâierii” cu o nouă („de iznoavă”) „sădire, plămădire, de mult poftită îndreptare a binelui de obşte”.

Sunt aduse laude autorităţilor („măririlor sale”) care s-au străduit („îndemnat”) ca, urmând exemplul („pilda”) celorlalte neamuri vecine, după ce a oferit Patriei bunăstarea (au „chivernisit” Patria), prin „orânduieii vrednice şi tămăduitoare”, să o împodobească şi cu acele mijloace care să facă cunoscut (să „dezvăluie”) şi prin care să se realizeze visul/ţelul („scoposul”) strămoşesc, pentru a putea apoi pretinde („pretenderisi”) intrarea în rândul („în numărul şi ocolul”) celorlalte popoare „luminate” şi să-şi ocupe locul cuvenit.

Se precizează că Patriei nu-i poate fi totuna ce fel de educaţie („creştere”) vor primi viitorii membri ai societăţii („mădulările următoare”), nici nu poate trata cu indiferenţă („adiaforisi”) *cunoaşterea adevărată a sufletului*, pentru că împăcarea ei/mulţumirea ei („odihna” ei) cea dinlăuntru şi cea din afară, precum şi binele public („de obşte”) şi cel privat se află într-un strâns raport („analoghie”) cu „creşterea” generaţiilor viitoare („tinerimei următoare”).

Se aminteşte că această necesitate („trebuinţă”) a fost prea bine cunoscută de înaintaşi („de moşii şi strămoşii noştri”), stând ca dovadă pentru acest gând, încercările repetate („poftorite”) de a găsi mijloacele pentru a atinge acest ţel, care ar fi fost atins dacă nu era zădărnicit de „vrăjmăşia vremilor” şi „neprietenoasele stări dimprejur”.

A. Manolache, Gh. T. Dumitrescu, Gh. Pîrnuţă, Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1968, pp. 20–22 [fragment]; Gheorghe Pârnuţă, *Gheorghe Lazăr. Contribuţia sa la dezvoltarea învăţământului*, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1973, pp. 173–18; Nicolae Isar, *Şcoala naţională de la Sf. Sava şi spiritul epocii (1818–1859)*, Editura Universităţii Bucureşti, Bucureşti, 1994, pp. 138–140, 236; N. Iorga, *Cel dintâi învăţător de ideal românesc: Gheorghe Lazăr*, ed. îngrijită, studiu introductiv şi anexe de Nicolae Isar, Editura Ars Docendi, Bucureşti, 2014, pp. 81–85.

¹⁵ I. Bianu, N. Hodoş şi D. Simonescu, *Bibliografia românească veche (1508–1830)*, tomul III, Ediţiunea Academiei Române, Bucureşti, 1912–1936, p. 281.

¹⁶ Expun cuprinsul, urmând litera textului, dar făcându-l puţin mai explicit prin actualizarea (parţială) a vocabularului, în vederea facilitării parcurgerii variantei transcrise după forma originală. Am utilizat, în acest scop, şi sursele care au editat documentul, însoţit de note sau glosar. O prezentare a conţinutului poate fi găsită şi în volumul generalului de divizie G. Găvănescu, *Din geniile neamului: Mihai Viteazul, Mitropolitul Andrei Şaguna, Gheorghe Lazăr* (Tipografia ziarului „Universul”, Bucureşti, 1932, pp. 352–354); se notează aici: „Această înştiinţare ar trebui scrisă şi săpată cu litere de aur în toate şcoalele noastre româneşti, ca şi în sufletul tuturor celor cu dor de ţară, fiindcă dela ea se poate considera începutul vieţii noastre culturale româneşti”.

¹⁷ Eforii şcoalelor, la acea vreme, erau: mitropolitul Nectarie, banul C. Bălăceanu, vornicul G. Goleşcu şi logofătul Nestor. „Numele acestor bărbaţi, istoricul nu le va despărţi niciodată de al lui Lazăr” spune V.A. Urechia (*Istoria şcolilor de la 1800–1864*, tomul IV, ed. cit., p. 191).

Iar din acest gând, care „a gemut” multă vreme într-o prăpastie, dar care nu s-a stins niciodată, a fost posibil să se nască – cu ajutorul lui Dumnezeu care a privit spre drept credinciosul („pravoslavnicul”) său popor binecuvântându-l („blagoslovindu-l”) cu înțeleapta stăpânire a domnitorului de azi – punerea în lucrare a Școlii domnești („școala cea mare domnească”), care a și fost până acum înzestrată cu tot felul de daruri și cu profesori „harnici” care au predat („paradosit”) științe „scumpe și tămăduitoare” [ce e drept, în limba greacă!].

Dar, – se spune, în continuare –, prin această „lucrare” „părintescul cuget” al Domnului și al credincioșilor („blagocistivilor”) boieri nu a fost împlinit („stămpărat”), căci, după ce au privit la celelalte popoare și limbi, „mai ales europenești”, și au văzut că „toate se află împodobite cu școli mari și Academii de științe strălucitoare, chiar în limbile lor, pentru procopsirea tinerilor”, au socotit că „cu rușine vine unui popor și neam ce este așa vechi, așa vestit, proslăvit și înzestrat cu toate roadele pământului, precum și cu toate darurile duhovnicești” – într-un cuvânt „neam împărătesc” – [ca al nostru], să nu aibă și el o școală „mai de treabă”, o „Academie cu știință” chiar în limba maternă (în „limba maicii sale”).

Drept urmare, Măria sa – „prin Duhul Sfânt luminat fiind, de milostivul Dumnezeu întărit și povățuit” – a poruncit să se pună în lucrare „așezarea doritei Academii cu științe chiar în limba rumânească” în „casele” de la Sfântul Sava. De fapt, *înștiințarea* se referă tocmai la împlinirea acestui deziderat, și se afirmă, de la început, încrederea că această Academie va păși pe urmele „surorilor ei” dacă va fi ferită de părerile/minciunile („gabalele”) neștiutorilor („neștiuților”) și de sfaturile celor ce se cred prea înțelepți („celor ce știu prea multe”).

Prin „înștiințare” se face și o *chemare* către „iubita și de toată cinstea vrednică Tinerime” pentru a veni la acest „izvor al tămăduirii” la acest „Muzeu [al] înfloririi”, ca să se împărtășească cu cât mai multe științe folositoare¹⁸.

Se stipulează, în același timp, răspunderea pe care o au cei care vor veni să învețe, deoarece, după ce autoritățile și-au făcut datoria punându-se „zăgaz tuturor bârfealelor”, de ei va depinde „sporiul sau nesporiul”, „lauda sau defăimarea”, de care vor avea parte (și de care vor răspunde „înaintea” lui Dumnezeu).

Și, deoarece „vremea trece iute”, pentru a începe cât mai repede („îngrab”) predarea științelor/materiilor („paradosirea matemilor”) se expune planul de învățământ, înșirându-se materiile care vor fi predate pentru fiecare categorie („tagmă”) de școlari – de la „cei mai slăbănogi” până la „cei mai în vârstă”.

Se anunță că se va trece apoi – după ce se va obține aprobarea („volnicia”) Boierilor Efori – „la celelalte mai înalte tagme filosofești, fiește care după rândul său¹⁹, așîșderea și la tagmele juridicești sau nomica, care cum vor urma” – adică la

¹⁸ Lucrul s-a și întâmplat după cum plastic se exprima Ion Ghica, într-o scrisoare către Vasile Alecsandri: „Când a venit în București dascălul Lazăr, băieții de la Udricani, de la Sfântu Gheorghe, de la Colțea și de la toate bisericile, au golit acele școli și au alergat la «Sfântu Sava» [...]” (București, februarie, 1880).

¹⁹ Lazăr însuși a predat, la acest ciclu, logica și apoi metafizica (după Kant).

învățământul superior – iar pentru cei ce vor să obțină („treacă”) rangul („cinul”) preoțesc, „să va orându-i osăbită vreme și ceasuri pentru ascultarea sfintei teologii, dogmelor credinții și cunoștința legii creștinești și altele mai multe trebuincioase”.

Înștiințarea este semnată de Lazar²⁰ cu binecuvântarea Mitropolitului Nectarie.

Despre sosirea lui Lazăr la București, spunea V.A. Urechia că a avut loc în cel mai prielnic moment pentru a se pune bazele învățământului superior românesc: „la momentul psihologic al redeșteptării naționale”²¹. Cu puțin timp în urmă, Gheorghe Asachi reușise, la Iași, să predea, în limba română, un curs pentru ingineri la Academia grecească de la Mitropolie²² iar la București, Eforii Școalelor își propuneau același lucru, și au găsit „un Lazăr inginer” care „dede făgăduială că la orice meșteșug filosoficesc este destoinic”²³. Nu este însă de subestimat și rolul lui Lazăr însuși în acest demers.

În ce privește programa propusă de Lazăr, ea a fost ulterior comparată cu cea de la Universitățile din Cluj și din Viena unde acesta a studiat²⁴, deși se pot constata multe particularități locale. În cursul „Literatura română în epoca «Luminilor»”, ținut la Universitatea din Cluj între anii 1938–1940, D. Popovici spunea: „Programul expus de Lazăr [...] a fost raportat la programul liceelor din Austria, la *Norma regia*, de care a fost socotit dependent. Dar prin faptul că în ambele tipuri de școli întâlnim, în primele clase, elemente de lectură, caligrafie și ortografie, de religie și de aritmetică, dependența nu se impune cu necesitate, după cum ea nu este impusă nici de coincidențele parțiale din secția a doua și a treia a școlilor. Iar faptul că școala lui Lazăr aducea, în clasele superioare, un program special pentru matematici în vederea pregătirii inginerilor și pentru filosofie și drept, îndreptățește tot așa de bine raportarea la Academia domnească a cărei organizare nu era făcută după modelul școlilor austriece, ci după acela al universităților italiene. Așa cum o imagina el, școala lui Lazăr ar fi avut un curs elementar, unul practic superior, și, în cele din urmă, un învățământ înalt, care ar fi cuprins filosofia și dreptul. Paralel cu acestea s-ar fi organizat și cursuri de teologie pentru cei ce urmăreau să devină preoți. Programul formulat de Lazăr era bine chibzuit: el răspundea pe de o parte cerințelor imediate ale societății, iar pe de altă parte deschidea un câmp larg pentru pregătirea superioară a elevilor”²⁵.

²⁰ Cel căruia îi scriem numele în mod obișnuit „Gheorghe Lazăr”, nu s-a semnat niciodată așa, ci *Georgiu Lazar*, *Georgius Lazar*, *Eustatie Lazar* sau simplu: *Lazar*.

²¹ V.A. Urechia, *Istoria școlilor de la 1800–1864*, tomul I, ed. cit., p. 109.

²² V.A. Urechia consemnează acest fapt în lucrarea mai sus citată la p. 107. O lucrare mai amplă despre Gh. Asachi: N.C. Enescu, *Gheorghe Asachi – organizatorul școlilor naționale din Moldova*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1962.

²³ După expresiile întâlnite în anafora din 6 martie 1818.

²⁴ G. Bogdan-Duică, în *Memoriile secțiunii literare ale Academiei Române* (seria III, tomul I, mem. 6), o compară cu „Norma regia” de la liceul *regiu academic* din Cluj: G. Bogdan-Duică, *Gheorghe Lazăr*, Cultura Națională, București, 1924, pp. 83–86.

²⁵ D. Popovici, *Studii literare*, vol. I: *Literatura română în epoca „Luminilor”*, postfață la ediție de Aurel Martin, ed. îngrijită și note de I. Em. Petrescu, Editura Dacia, Cluj, 1972, pp. 335, 336. Vezi și: D. Popovici, *La littérature roumaine à l'époque des Lumières*, Centrul de Studii și Cercetări privitoare la Transilvania, Sibiu, 1945, pp. 327, 328.